

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми: Закон України від 06.06.2024 р. № 3792-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text>.

3. У 2024 році до Офісу омбудсмена надійшло втричі більше скарг на булінг у школах, ніж роком раніше. URL : <https://ms.detector.media/withoutsection/post/37990/2025-05-26-u-2024-rotsi-do-ofisu-ombudsmana-nadiyshlo-vtrychi-bilshe-skarg-na-buling-u-shkolakh-nizh-rokom-ranishe/>.

Юлія ЗАВГОРОДНЯ

доцент кафедри
теорії та історії держави та права,
конституційного права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Актуальність дослідження теми забезпечення прав дитини в умовах війни зумовлена низкою чинників, що відображають сучасні виклики та гуманітарні проблеми. Війна, як надзвичайна ситуація, створює значні загрози для дітей, які є однією з найбільш вразливих груп населення. Дослідження цієї теми є важливим з огляду на низку аспектів, серед яких вкажемо наступні. По-перше, це гуманітарна криза та порушення прав дитини. Очевидно, що в умовах війни діти стикаються з безпосередніми загрозами життю та здоров'ю, включаючи фізичне насильство, психологічні травми, втрату батьків чи місця проживання. Порушуються їх базові права, гарантовані Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про права дитини, зокрема право на життя, освіту, захист від насильства, доступ до медичної допомоги та інші.

Починаючи з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, Україна перебуває в умовах глибокої гуманітарної кризи, що набула безпрецедентного характеру в контексті забезпечення прав дитини. Збройна агресія перетворилася на визначальний чинник, який істотно впливає на всі аспекти життя та розвитку дітей – фізичний, психологічний, соціальний і освітній. Війна стала джерелом системних порушень фундаментальних прав дитини, зокрема права на життя, безпеку, освіту, охорону здоров'я та сімейне середовище.

За офіційними даними, станом на травень 2025 року загинуло щонайменше 625 дітей, ще 1949 отримали поранення внаслідок бойових дій [1]. Ці втрати, попри їх очевидний трагізм і масштаб, становлять лише

зовнішній прояв глибшої та багатовимірної кризи. Вони відображають не лише фізичні наслідки війни, а й глибокі психоемоційні травми, порушення соціальних зв'язків, а також довгострокові ризики для майбутнього покоління. Таким чином, збройний конфлікт в Україні слід розглядати як системну загрозу для реалізації прав дитини, що потребує комплексної правової, інституційної та гуманітарної відповіді на національному та міжнародному рівнях.

Окрім безпосередніх жертв, масштабне руйнування цивільної інфраструктури, зокрема шкіл, дитячих садків і медичних закладів, війна здійснює систематичну атаку на основи добробуту та розвитку дітей. Це не лише тимчасові збої, а довгострокове знищення систем підтримки, необхідних для повноцінного життя дітей. Такі системні ушкодження спричиняють серйозні наслідки для рівня освіти, громадського здоров'я та соціальної стабільності, потенційно впливаючи на майбутнє цілого покоління та значно ускладнюючи процес відновлення, який виходить далеко за межі простої реконструкції фізичних об'єктів.

З січня 2022 року кількість дітей віком до 17 років в Україні скоротилася на 26 %, що становить приблизно 2 мільйони. Це масове переміщення дітей є глибоким порушенням соціальної згуртованості та сімейних структур. Близько 40 % українців, або понад 14 мільйонів, були змушені покинути свої домівки принаймні на деякий час. З них приблизно 6,5 мільйона стали особами, що отримали тимчасовий захист, причому 34 % з них становлять діти, а 3,7 мільйона людей залишаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні [2].

Переміщення в таких масштабах – це не лише логістичний виклик, а й соціальний «переворот». Діти вилучені зі звичного середовища, шкіл та соціальних мереж, що призводить до втрати стабільності. А це є вирішальним для їхнього розвитку. Це широкомасштабне витіснення може сприяти кризі ідентичності, труднощам у реінтеграції (у разі повернення) та потенційному формуванню «втраченого покоління» з погляду освітніх та розвиткових досягнень. Значне скорочення дитячого населення (на 26 %) вказує на майбутню демографічну кризу, яка вплине на робочу силу та соціальну структуру України, вимагаючи стратегічного планування для репатріації та реінтеграції. Крім того, близько 700 000 дітей перебувають на тимчасово окупованих територіях, де вони живуть під інтенсивними обстрілами та мають значно обмежений доступ до базових потреб [2].

Війна створює численні ризики для дітей, серед яких:

1. Стрес та травма. Приблизно 1,5 мільйона дітей загрожує ризик розвитку депресії та тривожності. Часті обстріли, розлука з сім'єю та друзями, закриття шкіл та вплив насильства погіршують їх психічний стан. Близько 250 000 дітей регулярно переживають обстріли, що робить їх вразливими до посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Психологічний вплив війни, зокрема ризик ПТСР та поширені проблеми з психічним

здоров'ям серед дітей, свідчить про насування кризи громадського здоров'я, яка може підірвати майбутню стійкість та продуктивність суспільства. Це вимагає проактивної, довгострокової національної стратегії підтримки психічного здоров'я, інтегрованої в системи освіти та охорони здоров'я, для пом'якшення міжпоколінних наслідків травми [2].

2. Сепарація. Приблизно 4 % домогосподарств мають принаймні одну дитину, яка не проживає з сім'єю, причому цей показник ще вищий на територіях, що постраждали від війни. Відсутність скоординованих систем розшуку та возз'єднання сімей збільшує ризик постійної сепарації [2].

3. Травмування та смерть. 87 % жертв серед дітей були спричинені вибухонебезпечними предметами [2].

Війна завдала значної шкоди системі охорони здоров'я України, що безпосередньо впливає на право дітей на життя та здоровий розвиток. Загальні збитки в цій сфері оцінюються приблизно в 1,4 мільярда доларів США, при цьому 1718 закладів охорони здоров'я (12,5 % від загальної кількості) були частково або повністю пошкоджені чи зруйновані. Вартість відновлення та реконструкції цієї критично важливої інфраструктури оцінюється в 14,2 мільярда доларів США протягом наступних 10 років. Наслідки війни також відображаються на демографічних показниках. Кількість народжень в Україні неухильно знижується вже більше десяти років, а після ескалації війни впала на 28% – до близько 200 тисяч у 2022 році та 187 тисяч у 2023 році. Одночасно спостерігається постійне зростання частки недоношених дітей серед народжених (з 4,29 % у 2009 році до 5,67% у 2023 році). Це вказує на погіршення умов для здоров'я матері та дитини [2].

Таким чином, дослідження теми забезпечення прав дитини в умовах війни є надзвичайно актуальним через глибокі гуманітарні, соціальні та демографічні наслідки, які збройний конфлікт спричиняє для найвразливішої групи населення – дітей. Війна в Україні, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, призвела до системних порушень прав дітей. Масштабне руйнування інфраструктури, психологічні травми, масова міграція та сепарація сімей створюють довгострокові виклики, які загрожують майбутньому цілого покоління. Понад 625 загиблих і 1949 поранених дітей, а також значне скорочення дитячого населення на 26 % свідчать про критичну потребу в комплексних заходах для захисту прав дитини. Психоемоційні травми, ризик ПТСР, демографічна криза та руйнування систем охорони здоров'я й освіти вимагають негайної уваги на національному та міжнародному рівнях. Таким чином, розробка ефективних правових, інституційних та гуманітарних механізмів для забезпечення прав дитини в умовах війни є не лише моральним обов'язком, але й стратегічною необхідністю для відновлення соціальної стабільності, громадського здоров'я та сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Діти війни. 24 лютого 2022 – 21 травня 2025. URL : <https://childrenofwar.gov.ua/>
2. Ситуаційний аналіз становища дітей в Україні: 2024. Звіт підготовлено Представництвом ЮНІСЕФ в Україні. URL : https://www.unicef.org/ukraine/media/49196/file/UNICEF_SitAn_2024_UKR.pdf.pdf.

Віта ІВАЩЕНКО

професор кафедри кримінології
та інформаційних технологій
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД БУЛІНГУ
В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

Захист дітей від булінгу в сучасному світі залишається актуальною проблемою. Поширення цього явища в Україні обумовило необхідність встановлення адміністративної відповідальності та прийняття спеціальної нормативно-правової бази щодо його запобігання і протидії. Новим викликом для України стало вчинення цього правопорушення в умовах правового режиму воєнного стану. У такий час діти належать до вразливої категорії населення, часто позбавлені нормальних умов для освіти та розвитку, вимушені переміщуватись із зони активних бойових дій. У новому колективі однією з проблем може стати булінг (цькування). Розглянемо основні законодавчі акти, на підставі яких здійснюється захист дітей від булінгу в зазначених складних умовах сьогодення.

Розпочнемо з розгляду положень Основного Закону. Адже згідно зі ст. 8 Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Зауважимо, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом (ч. 2 ст. 52 Конституції) [1].

У подальшому Закон України «Про охорону дитинства» закріпив право дітей на захист від усіх форм насильства (ст. 10) [2].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) доповнено ст. 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» [3]. На той час у Законі України «Про освіту» було закріплено поняття та типові ознаки булінгу, права та обов'язки здобувачів освіти у зв'язку зі вчиненням зазначеного правопорушення, інші питання, що з ним пов'язані.

Але булінг можливий не тільки в закладах освіти. Цькування відбувається також у колективах інших сфер, де проводять свій час діти. Наприклад, у сферах фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку